

I Gudenaæn, navnlig i Jamnes nedre Løb, og Randers Fjord træffer man et Vand, der ikke er saa ganske let at henføre under fornævnte Bestemmelser. Dels er nemlig den nedre Del af Laen et efter vore Forhold saa stort og betydeligt Ferskvand, at det kan være tvivlsomt, hvorvidt det i alle Maader med Rette kan henregnes til fælles fjerste Bænde i dette Udtryks legale Betydning, og dels er det ikke muligt paa en længere Strækning med nogen Sikkerhed at afgjøre, hvad der skal regnes til Laen og hvad til Randers Fjord¹⁾, saa meget mindre som selve Fjorden ogsaa har en lang, smal, flodlignende Skikelse lige til dens Udmunding i Kattegat. Man finder derfor ogsaa navnlig i ældre Tider Udtrykkene Gudenaæn (Gudden) og Randersfjord brugte i Flæng. I Kong Frederik den 3dies aabne Mandat af 8. Marts 1664 (Bilag 10) regnes endog Randers Fjord at gaa lige op til Værum By. Endelig findes der for disse Bænde en Række særlige Bestemmelser angaaende Seiladsen, Lagefisteriet og det øvrige Fiskeri. Det er fornemmelig i disse særlige Bestemmelser, at Oplysning maa søges om den for de omhandlede Arealer gjældende Retstilstand.

Allerede meget tidlig ses Randers By og Borgere ligesom ogsaa Kongen i sin Egenstaaelse af tilgrændjende Lodsseier at have gjort Fordring paa fri Seilads og frit Fiskeri baade paa Laen og Fjorden.

Rigsraad Axel Lageson til Clausholm, hvis Forder grændjede til Laen, havde ladet opbyde Sandemænd, der tilkjendte ham Eneret til Fiskeri i Gudenaæn ud for hans Grund. Han forbyd derfor enhver Anden at bruge Fiskeri fra Randers Vindebro og saa langt opad Laen, som han havde afpølet. Herimod optog i Marts 1492 Byfogden i Randers paa Kongens Vegne samt en Del Borgere et Thingsvidne af 24 Dammemænd, der vidnede, at fra Randers Bro og saa langt op ad Gudenaæn, som Kongens og Randers Bys Behov gjøres, havde været Kongens og Randers Bys frit Seilad, Prangang og Flodgang med Tømmer og med Fiskeri udi hundrede Aar og mere uforment af Alle. Dette Thingsvidne er i sin Helhed aftrykt hos Neckelmann, Pag. 52. Sagen blev indstillet til Kong Hans, der 1492 paa den hellige Jomfrus Dag rekriberede, at Axel Lagesons Sandemændstog ikke skulde være Kongen og Randers By til Skade eller Forfang i nogen Maade, men at Borgerne skulde nyde og bruge alle de Friheder, som de hidtil havde nydt. Rekrippet i sin Helhed er aftrykt hos Neckelmann, Pag. 53. Med Hensyn til den samme Ret nedad Laen og Fjorden førtes i 1537 et Thingsvidne for, at det var Kongens fri Strøm og Randers Bys frit Fiskevand, som løber fra Randers Bro og udi Havet til Voels Sten²⁾. Thingsvidnet i sin Helhed er aftrykt hos Neckelmann, Pag. 54.

Disse Aktstykker ophjse med megen Klarhed. Omfanget og Bestaffenheden af den Kongen og Randers By tilkommende Fiskerrettighed, at denne ikke bestod i nogen Eneret, men i Retten til frit at fiske opad Gudenaæn efter Behov og nedad Laen og Fjorden til idstnævntes Udmunding i Havet. Denne Ret gif saaledes ikke ud paa at udelukke andre Berettigede, men tværtimod paa, at disse ikke kunde udelukke Kongen og Randers Borgere fra ogsaa frit at fiske i disse Farvande.

Saaledes var altsaa Bestaffenheden af det Fiskeri med „Bænde, drætter og i alle andre Maader“, som Kongen i Skjødets af 25de September 1661 til Mogens Fris (Bilag 9) siger „os hid indtil fuldt haver og som vi haver været berettigede til“, og som han lod følge med Giendommene. Vel kom disse Giendomme i 1683 atter ved Salg tilbage til Kongen, men han afhændede dem allerede Marts efter nemlig ved Skjødets af 11te November 1664 (Bilag 8) til Grev Conrad Reventlov med de samme Rettigheder, deriblandt Fiskeri, som havde tilligget dem „fra Arilds Tid“.

Hvad der ovenfor er oplyst om Bestaffenheden af de Fiskerrettigheder, som Kongen ved Skjøderne af 25de September 1661 og 11te November 1684 afhændede med Godjerne Frihenvold og Vøistrup, stemmer ganske med, hvad der fremgaar af alle de øvrige Forankalninger og Bestemmelser, som efterhaanden bleve truffene med Hensyn til Fiskeriet og Seiladsen paa de omjurgte Farvande.

I Marts 1503 lod Kong Hans udgaa et Forbud, der er aftrykt i sin Helhed hos Neckelmann Pag. 55, mod at sætte Kuser og Radgarn i Randers Fjord som stridende mod gammel Seilbane, og Randers Borgere samt „andre vores fjære Underfaatter til stor Skade og Forfang i mange Maader“.

¹⁾ Jfr. en Afhandling i Tidsskrift for Fiskeri. Aargang 2, Pag. 146, Noten.

²⁾ Neckelmann ophjser Pag. 21 i en Note, at Voels Sten endnu er bekjendt og ligger $\frac{3}{4}$ Mil østen for Indløbet til Randers Fjord paa Sødringsholms Forstrand.